

paa Godserne, der ere ligesaa gamle i Besiddelsen af deres Fæstesteder og paa mange Steder endogaa ældre end Godseierfamilierne paa deres Godser. Det vilde derfor være noget haardt, hvis de skulde behandles ligemed Penge. Det er jo imidlertid heldigt, at det er saa, som det ærede Medlem sagde, at der paa de fleste Steder er billige Godseiere, men det er Noget, der geraader dem og ikke Lovgivningen til Gæ; thi Lovgivningen binder dem ikke til at være billige, og saaledes har det været fra gammel Tid. Efterat Doctor Wegener i sit Skrift „Frederik den 6te og den danske Bonde“ har skildret Bondestandens ullykkelige Tilstand før Stavnbaandets Løsning, siger han: „Nu skal det vistnok ikke i Kroniken forgjættets, at der var mange gode og brave Godseiere, som handlede vel mod deres Undergivne, de stavnsbundne og livegne Bønder, men de gjorde det for Guds og deres Samvittigheds Skyld, og fordi de havde Lov skreven i deres Hjertes, men den ydre Lov, som ikke er til for de Godes, men for de Ondes Skyld, bandt ingen Godseier til at være billig og retfærdig, og det kunde ikke være Andet, end at der ogsaa maatte gives onde og barbariske Herrer, saa Gud hjælpe de stakkels Bønder, der maatte pleie Fødestavn hos dem.“ Hvad her er sagt om disse Forhold, kan ganske vist ikke ligefrem overføres paa de nuværende Forhold, men det er dog saa, at der, som det ærede Medlem sagde, gives Undtagelser fra den Regel, at Godseierne ere billige. Det ærede Medlem meente dernæst, at man ikke vel kunde komme nogen Vel med at forebygge disse Misbrug, hvor de foresandtes; thi det beroede paa frivillige Overenskomster, paa Contractsfrihed. Det kan imidlertid egentlig ikke med Sandhed siges, at der i dette Forhold er Contractsfrihed. Den Befolkning, som lever paa de store Godser, har i sit store Fleertal ingen anden Udvei til at finde sit Erhverv her i Landet end den at flamre sig fast til Fæstestederne. Den er derfor nødsaget til at gaae ind paa hvilke som helst Betingelser, der blive foreskrevne, og det er derfor ikke rigtigt i dette Forhold at tale om Contractsfrihed. Ganske vist kunne de gaae bort, det have de Lov til,

thi de ere jo ikke stavnsbundne, men det er ogsaa det Haardeste, man kan byde dem, og naar man vil gaae den strengeste Vej, nemlig at stille Fæstestederne til Auction, da kan Befolkningen paa Fæstegodserne ikke udholde Concurrencen med dem, der komme fra Ægne, hvor der er Selveiendom, og som have flere Penge at raade over end Fæsterne i Almindelighed ere i Besiddelse af. Jeg anker derfor ikke saa meget over, at Godseiernes Myndighed bliver misbrugt, thi jeg troer, at Saadant endnu høres til Undtagelserne, men jeg anker over, at Lovgivningen ikke yder den talrige Befolkning paa Fæstegodserne den Bemyttelse, som den under de nuværende Statsforhold kunde have Krav paa. Under Absolutismen og saalænge Godserne udgjorde et Led i Statsfyrelsen, kunde det være vigtigt at have et Rits i Baggrunden for at tvinge Folk til at opfylde deres Pligt, men det bringes de nu til paa en ganske anden Maade; det tidligere Forhold er nu ikke mere tilstede; thi nu ere Fæsterne lige saa vel som andre Statsborgere, kaldede til at deeltage i Lovgivningen saa vel som i den communale Styrelse gennem Amdsraad og Sogneraad, saa jeg seer ikke, hvorfor man fremdeles skal vedblive med at holde Fæsterne i det bestaaende Afhængighedsforhold. Jeg mener ogsaa, saaledes som det allerede er blevet udtalt fra andre Sider, at, naar det forholder sig saaledes, at de fleste Godseiere dog ere billige og humane, saa er det, fordi de føle en Lov skreven i deres Hjertes, som binder dem dertil, og jeg formaaer derfor ikke at indsee, hvorfor saadanne Godseiere kunne have Noget imod, at en saadan Lov ogsaa bliver given borgerlig. Særligt indseer jeg meget godt, at det har sine store Banskkeligheder, ved Lovbud at overføre Fæste til Selveiendom, og Banskkeligheden ligger især deri, at kun de færreste Fæstere ere istand til at kjøbe, naar de tilnærmelsesviis skulle betale de Priser, der gjælde i Handel og Bandel. Jeg troer derfor, at det vilde være heldigere, om man kunde træffe en virkelig tidssvarende Reform i Fæstelovgivningen, som kunde stille Fæsterne mere uafhængig, end de hidtil have staaet. Jeg troer, at dette vilde være mere i begge Parters Interesse.